GELENEKLER

EMİN KUZUCULAR

KOÇ KATIMI

Kasım rüzgârları esiyor. Soyunan ağaçlar sarı yapraklarını, kavruk toprağa sererek kışa hazırlanıyorlar. Köyde bir telâş bir telaş var ki deme gitsin. Merakla birine sordum, ne var gibilerden. Telaşlı adam omuz silkerek «Koç katımı» dedi.

Bir süredir koçlar sürüden ayrılmış, ayrı bakılıyordu. Bu besili hayvanların arkalarındaki kuyrukları teker gibi olmuş yürümelerini güçleştiriyor, kızgınlıkdan küt küt kafa vurarak hırslarını gideriyorlardı. Birkaç ay önce sıska vücutlu, çelimsiz yürüyüşlü olan bu hayvanlar, özel bakım sayesinde «koç gibi» olmuşlardı. Şişek koçlar bu özel bakımın manasından her nekadar habersiz iseler de, bir kaç salımlık «eke» koçlar işlerini bilmenin duyarlığı içinde daha çalımlı geziyorlardı. Arkalarındaki «batmanlık» kuyruklarını sallayışlarındaki eda caka satan bir delikanlıyı andırıyordu.

Kasım ayı ortalarında «Aşı» adı verilen kırmızı topraklarla, renkli boyalarla süslenmişler, koçtan ziyade zifafa girecek bir damat oluvermişlerdi.

Koyun sürüleri, köyün yamacındaki bayırda küçük küçük kümelere ayrılmıştı. Bu kümelerin başına sahipleri kadınlı erkekli yığılmışlar, herkesin «davarını» tamamlayıp köyün çobanının yıllık «hakkını» veriyorlardı. Öte yandan koyun, ya da keçisini bulamayanların haykırışları ortalığı sarıyordu: «Karabaş koyunu bulamıyom! Karbeyaz yooh!» Çoban, bir o sese, bir bu sese koşuyor, buluyor, buluşturuyor, yılın yorgunluğunun üstüne günün yorgunluğunu ekliyordu.

«Davarını» tamamlayanlar küçük sürülerini alıp başka yönlere dağılıyordu. Çoban ayının yetmesi, günün bitmesi sevincine, aldığı paracıkların sevincini de ekleyerek her ne kadar yorgunluk duymuyorsa

da halkta bir tasa, bir telaş vardı: Yeni bir çoban bulmak, sürüyü tekrar birleştirmek, koçu olmayanlar koyunlarına koç, keçilerine teke bularak onları döllendirip kısırlıktan kurtarmak, bahara o sevimli kuzulardan edinmek çabası içinde idiler. Her zaman cömert olan köylüler, bugün nedense hasis olurlar. Kendi hayvanlarına kendi damızlık hayvanlarını katar, koç veya tekesi olmayanların hayvanlarını sürülerine pek katmak istemezler. Nazlanır dururlar. Bu nedenle sürüler toplanıp bir kaç gün içinde bir araya gelemezler. Birkaç yıl önce çoban olmak için yarışanlar son yıllarda ortaklıkta görünmez olurlar. Köyde bu nedenle okulun tedrisatı aksar, öğrenciler haftalarca çobanlık yapmak mecburiyetinde kalır.

O gün koçlar «yaylıma» bırakılmaz. Topluca ağıldan alınıp köyün meydanına sürülür. Allı, yeşilli, kınalı koçların etrafı sarılır. Hoca koç katımı duasını yüksek sesle eda eder. Oradakiler hayırlı uğurlu olması için «Amin» derler. Mal sahipleri hayvanlarını yedekliyerek kendi sürülerine bırakırlar. O gün akşama kadar hangi koyunun «koçsadığını», hangi keçinin «tekesediğini» merakla izlerler. O günün tarihi duvarlara, direklere yazılır. Dölün geleceği bu tarihlerden hesaplanır.

Koç katımı bir nevi tarih başlangıcıdır. Başka bir deyimle yeni bir takvimdir. Pazarlıklarda, borçlanmalarda, faizle para almada aynen bu takvim uygulanır: «Koç katımı, koçtan bir ay önce, koçtan bir ay sonra, dölde» gibi.

Koçla döl arası altı aydır. Döl ayı nisana raslar. Şarkışla, Tonus (Altınyayla) yörelerinde takvim bu yönden pek geçerli değildir. Eskiler yenilere de bu mahalli takvimi kolayca aşılarlar. Abrul. Zaradost, Koç, Döl, Orak, Herk, Teşrinievel, Teşrini Sani, Kânunu evvel, Kânunu sani gibi ayların adları ya eski dildendir, ya da mahalli isimle anılır.

İnsanlara : Koçyiğit
İri patates ve pancara : Koç başı
Çalımlı yürüyenlere : Koç kuyruğu
Hızlı gidene : Kılkuyruk
Erkek çocuk sevilirken : Koçum
Hovardalara : Teke
Hareketli kızlara : Çebiş (Tekeye gelmemiş keçi yavrusu)
Anasının, babasının yolunda gidenlere: Keçinin çıktığı yere oğlağı da çıkar.
Yaramaz çocuklara : Teke dölü
Küçük çocuklara : Kuzum
Kafadarlara : Koyun tabiatlılar
Beğenilmeyenlere : Koyunun hası koçtandır.

Denilir. Hayvancılık folklor yönünden edebiyatımıza çok şeyler kazandırmıştır. İnançlarımızı bile etkilemiştir.

Çiçek aşısının yaygın olduğu bu devir de bile, çiçekten korunmak için hayvanlara çiçek tasından su içirilir. Meme hastalıklarından korumak için botça toprağı diye bir toprak yedirilir. Şarkışla yöreleri uyuz hayvanları Beserek dağındaki uyuz ocağında tedavi eder.

Dabak hastalığı halen köstebek toprağı ve katranla tedavi edilir. Sütlü olsunlar diye yarlarda açılan deliklerden geçirilir. Gürün yörelerinde Kene parazitindenhayvanları kurtarmak için özel keneciler vardır. Bunlar ağılların kapılarına varır: «Keneci geldi keneci, çık keneci ininden, yerim seni dilimlen» diyerek koyunun sırtından keneyi alır, yün ya da bir beze sarıp dişleri arasında ezer. Bir kaç gün sonra ağılda tek kenenin kalmıyacağına inanılır.

İlimiz, hayvanları bu denli sevip koruduğundandır ki hayvancılık bir hayli gelişmiştir. Ulaş, Kangal, Altınyayla ve Şarkışla yöreleri koyunculukta çok ileridir. Çepni dolaylarında Merinos koyunlar gelişmektedir. Yurdumuzun en iyi at ırkı da ilimizin sınırları içinde Uzun yayladadır. Bu hayvan sevgisi koç katımı, döl, koyun yüzü görme, saya gezme gibi bir çok âdetlerimizi kökleştirmiştir. Koç katımı da Delilyas'ta izlediğimiz gibi her yerde yaygın bir folklor türüdür.

O gün kadınlar, kızlar türlü giysiler içinde bir bayram ya da düğün havası estirir. Güler, oynar, halaylar çekerler.